

Конституції констатується, що захист суверенітету, територіальної цілісності та демократичного ладу є найважливішими напрямками держави. Основою законодавчого закріплення національної безпеки є Закон України «Про національну безпеку України», що встановлює правові засади, механізми реалізації державної політики безпеки, принципи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони [3]. Правове регулювання здійснюється також за допомогою таких законів:

- «Про оборону України»;
- «Про основи національної безпеки України»;
- «Про Службу безпеки України»;
- «Про правовий режим воєнного стану»;
- інші акти, що регламентують діяльність правоохоронних органів, військових формувань і спеціальних служб.

Національна безпека є невід'ємним інститутом конституційного права, оскільки, до останнього входять і інші сфери формування та правового регулювання суспільних відносин у державі. Пропонуємо такі напрями вдосконалення конституційно-правового регулювання національної безпеки:

- Потреба адаптації законодавства до сучасних загроз, зокрема військових, інформаційних, кіберзагроз;
- Посилення правового регулювання у сфері боротьби з тероризмом, гібридними загрозами та внутрішньою дестабілізацією;
- Покращення механізмів цивільного контролю над сектором безпеки та оборони;
- Інтеграція до європейської системи безпеки через співпрацю з НАТО та ЄС.

Отже, конституційно-правове регулювання національної безпеки України відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, територіальної цілісності та захисту прав громадян. Нормативно-правова база у цій сфері є достатньо розвинутою, однак потребує постійного вдосконалення з урахуванням нових викликів та загроз. Важливими напрямками розвитку залишаються зміцнення інституційної спроможності органів безпеки, адаптація законодавства до міжнародних стандартів, а також посилення демократичного контролю над безпековими структурами. Особливе значення має євроатлантична інтеграція, що сприятиме розбудові ефективної системи національної безпеки відповідно до найкращих практик розвинутих демократичних країн.

1. Лавренко Д. О. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини громадянина в Україні в умовах євроінтеграції. *Академічні візії*. 2023. № 18. С. 77-83.

2. Лемак О. В. Значення і роль Конституції в забезпеченні національної безпеки: аспекти сутнісних характеристик. *Академічні візії*. 2024. № 3. С. 69-75.

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2023, № 61, ст. 199.

Юлія ЛЕБЕДЄВА

старший викладач кафедри
теорії держави та права
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-9745-2796>

БАЛАНС МІЖ ПРАВОМ НА РЕПРОДУКТИВНИЙ ВИБІР І ДЕРЖАВНИМ КОНТРОЛЕМ

Репродуктивні права є складовою основоположних прав людини, що гарантують свободу вибору щодо народження дітей, доступ до медичних послуг у сфері репродукції та допоміжних репродуктивних технологій. Держава здійснює контроль у цій сфері, обмежуючи або регулюючи окремі аспекти репродуктивного вибору з міркувань суспільної безпеки, моральності, демографічної політики та охорони здоров'я. Визначення меж між

індивідуальною автономією та державним втручанням є одним із ключових викликів сучасного правового регулювання.

Право на репродуктивний вибір регламентовано низкою міжнародно-правових актів, зокрема, Загальною декларацією прав людини (1948) [1], Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (1966) [2], Конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) [3]. Європейський суд з прав людини неодноразово визнав, що репродуктивні права є частиною права на приватне життя (ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), що підтверджують справи *A, B і C проти Ірландії* (2010) [4], *P. and S. проти Польщі* (2012) [5] та ін.

Законодавче регулювання абортів демонструє різні підходи: від суттєвих обмежень (Мальта, Польща) до вільного доступу в рамках медичних стандартів (Франція, Нідерланди). Криміналізація абортів часто призводить до порушення прав жінок, зокрема, посилення нелегальних практик, що загрожують життю та здоров'ю осіб. У США скасування рішення *Roe v. Wade* Верховним судом у 2022 році [6], призвело до суттєвого обмеження державою доступу до переривання вагітності, що викликало значний суспільний резонанс по всій країні.

Сурогатне материнство є ще одним прикладом для полеміки в контексті співвідношення репродуктивної автономії індивіда та державним регулюванням. Уряди різних країн використовують різні моделі правової регламентації сурогатного (замінного) материнства: повна заборона (Франція, Німеччина), комерційна модель (Україна, США, Грузія), альтруїстична модель (Канада, Велика Британія). У цьому контексті, важливо звернути увагу на відсутність відповідних міжнародних стандартів у цій сфері, що призводить до складнощів у встановленні батьківства щодо дітей, народжених сурогатними матеріями за кордоном, що зумовлює необхідність гармонізації національного законодавства.

Ще одним важливим аспектом державного контролю є регулювання допоміжних репродуктивних технологій, зокрема, екстракорпорального запліднення та редагування гена ембріонів. Біотичні та правові дилеми, пов'язані з такими технологіями, включають питання статусу ембріона, відповідальності лікарів та ризиків евгенічних практик. Низка країн обмежує експериментальні технології на рівні національного законодавства, проте міжнародна спільнота ще не виробила єдиних підходів щодо цього питання.

Окремої уваги потребує державна політика у сфері репродуктивного здоров'я у кризових ситуаціях, зокрема під час воєнних конфліктів. Жінки, які стають жертвами сексуального насильства, стикаються з обмеженим доступом до медичної допомоги, а проблема забезпечення контрацептивів, екстреної медичної допомоги та юридичного захисту залишається актуальною для міжнародних гуманітарних організацій.

З огляду на викладене можна зробити висновок, що майбутній розвиток репродуктивного права має йти шляхом гармонізації національного та міжнародного законодавства з урахуванням біоетичних стандартів і принципів прав людини. Оптимальна модель передбачає забезпечення свободи репродуктивного вибору в межах розумних правових обмежень, що гарантують як особисту автономію, так і суспільний порядок.

Потрібно також запроваджувати освітні та інформаційні програми для підвищення правової обізнаності населення щодо репродуктивних прав та доступних медичних послуг. Це сприятиме формуванню відповідального ставлення до репродуктивного здоров'я та зменшенню соціальних ризиків, пов'язаних із недостатньою поінформованістю.

Отже, питання балансу між репродуктивним вибором і державним контролем має вирішуватися шляхом комплексного підходу, що включає правові, медичні, соціальні та етичні аспекти. Лише така модель дозволить ефективно захищати права людини та водночас забезпечувати стабільність і безпеку суспільства.

1. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт ООН від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція ООН від 18.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

4. European Court of Human Rights. № 25579/05, 16.12.2010. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-118527%22%7D>.

5. European Court of Human Rights. № 57375/08, 30.10.2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%22001-114098%22%7D>.

6. *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/410/113/>.